

Спеціалізованій вченій раді ДФ 26.055.038
Державного торговельно-економічного
університету
(02000, м. Київ, вул. Кіото, 19)

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора політичних наук Андрєєвої Ольги Миколаївни
на дисертаційну роботу
Федоришиної Катерини Олександрівни
на тему «Вплив геополітичного середовища на розвиток демократії
(на прикладі України)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 052 – «політологія»

Зовнішні впливи на демократію в середині держави завжди становили як теоретичний так і практичний інтерес і являють собою одну з важливих проблем сучасної політичної науки. В глобалізованому світі відповідь на питання, яким чином зовнішні впливи можуть змінити стійкість та ефективність демократії, дає інструмент для розробки стратегії укріплення інструментарію демократичних інституцій та процедур всередині держави. З огляду на реалії в Україні, можна констатувати, що ця проблема не є віддаленою. Саме сьогодні Україна зіштовхується з наслідками того, що можна віднести і до проблеми успішного транзиту до повної ефективної демократії, в її сучасному розуміння, і до проблеми взаємодії з автократичними акторами геополітичного середовища.

В якості теми дослідження Катерина Олександрівна Федоришина обрала саме тему, що об'єднує декілька вищезазначених проблем політичної науки та, власне, практики. По-перше, дослідниця звертає увагу на питання демократичного транзиту, визначаючи його особливості, в залежності від

теоретичних концептів та реального прикладу України. По-друге, успіх та ефективність такого демократичного транзиту вкладається в рамки геополітичного концепту, який дає можливість віднести проблему зовнішніх впливів на розвиток політичного режиму саме до реального міжнародного середовища, визначеного специфічними кордонами, та його акторів.

Отже, тему дослідження «Вплив геополітичного середовища на розвиток демократії (на прикладі України)» можна вважати вкрай актуальною і для України зокрема, і для політичної науки в цілому.

Дослідження дисертантки зосереджене на декількох завданнях, що розкривають поставлену мету. Оскільки метою дослідження є визначення факторів, які взаємопов'язують тренди розвитку демократії в геополітичному середовищі на прикладі України, завдання відображають не тільки елементи теоретичного, але і емпіричного аналізу. Так дисертантка на основі декількох обраних індексів демократії (The Economist Democracy Index, Freedom In the World, Polity IV) визначає показники розвитку демократії України в конкретному геополітичному середовищі, а також – показники розвитку політичних режимів власне акторів – елементів цього середовища. Це емпіричне дослідження засноване на теоретичному підґрунті, яке включає аналіз існуючих теорій демократії, поглядів на проблему зовнішніх впливів на політичні режими, зв'язків геополітичної концепції з цими поглядами, а також – аналіз існуючих в політичній науці проблем вимірювання демократії та визначення особливостей її розвитку.

Авторка дослідження висуває гіпотезу, що в геополітичному середовищі розвиток демократій є чутливим до середовищних впливів через зв'язки з розвитком політичних режимів інших акторів - елементів середовища. Для того, щоб підтвердити цю гіпотезу, здобувачка у своїй роботі зосереджується на визначенні окремих факторів – складових демократичної системи, що є найбільш чутливими до зв'язків з розвитком політичних режимів країн, які належать до обраного для аналізу геополітичного середовища України. Таким чином Катерина Олександрівна

Федоришина за допомогою кількісних методів досягає поставленої мети роботи і фактично визначає особливості потенційних зовнішніх впливів на розвиток демократії на прикладі України в конкретному геополітичному середовищі.

Отже обрані для дослідження методи, використані в дисертації Катерини Олександрівни Федоришиної, відповідають меті та завданням, а відтак включають загальнонаукові та спеціальні методи та підходи, зокрема: системний аналіз, метод групування та ранжування, метод експертних та соціологічних опитувань, кореляційний аналіз, порівняльний аналіз. Завдяки цим методам глибоко пропрацьована інформаційна база дослідження, що включає: монографії, періодичні видання, результати експертних опитувань індексів демократії, результати кореляційного аналізу та групування даних.

Структура та зовнішнє оформлення роботи в цілому відповідають вимогам, що визначають особливості підготовки дисертаційної роботи, поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Дослідження Катерини Олександрівни Федоришиної складається зі вступу, 3 розділів, 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що охоплює 154 позиції, та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 251 сторінку. Обсяг основного тексту – 183 сторінки.

Перший розділ роботи «Теоретико-методологічні засади впливу зовнішніх факторів на політичний режим» розкриває теоретичні проблеми декількох напрямків, пов'язаних із темою дослідження. Важливою вбачається розкрита авторкою теоретична дискусія стосовно відсутності загального концептуального погляду на природу демократії і її складових. В якості висновку авторка дослідження вбачає проблему не тільки визначення особливостей цього типу політичного режиму, але і дослідження його розвитку та імплементації. Окремої уваги заслуговує розкрита авторкою теоретична дискусія з приводу зовнішніх впливів на політичні режими, зокрема – демократії. Для транзитології тема впливів на

імплементацию та стабільність політичного режиму лишається відкритою. Важливим є той факт, що Катерина Олександрівна Федоришина порівняла різні підходи до визначення основних факторів та інструментів подібних впливів.

Другий розділ роботи «Вимірювання розвитку демократії на прикладі України в обраному геополітичному середовищі» представляє результати дослідження, що ґрунтується на кореляційному аналізі, проведеному авторкою. В результаті дослідження представляє кількісні показники – порівняння кореляційних зв'язків різних факторів розвитку демократії України в конкретному геополітичному середовищі. Особливістю цього аналізу можна вбачати те, що авторка обрала для порівняння три різні індекси демократії, що представляють різні концепції демократії. На основі розрахунків кореляційних зв'язків факторів оцінки демократії України та її геополітичного середовища за трьома індексами авторка змогла представити доволі широкий кількісний матеріал, що пояснює, яким чином пов'язаний демократичний розвиток України та її геополітичних сусідів.

Третій розділ «Динаміка розвитку демократії України в геополітичному середовищі» на основі результатів кореляційних розрахунків другого розділу та, вбачаючи результати теоретичного аналізу першого розділу, дає відповіді на основні питання, поставлені в дослідженні. Власне, саме в цьому розділі ми вже можемо докладно побачити, якими є особливості демократичної взаємодії акторів обраного для дослідження геополітичного середовища України. Авторка дає відповідь і на головне питання: які саме фактори розвитку демократії України є найбільш чутливими до потенційних зовнішніх впливів (виходячи з високих показників кореляції з аналогічними факторами інших елементів середовища). Такі висновки є важливими не самі по собі, а як конкретна база для прийняття рішень у сфері укріплення демократії, подальшої її імплементации в Україні та ефективного завершення демократичного транзиту з огляду на зовнішні загрози.

Виходячи з вищезазначеного, можна сказати, що завдання дослідження авторка виконала. В ході роботи вона представила елементи наукової новизни, серед яких варто виділити декілька найважливіших, а саме:

- Визначено фактори, що об'єднують три концепції демократії в рамках індексів The Economist Democracy Index, Freedom In the World та Polity IV, задля визначення інтегрального підходу до вимірювання демократії.
- Визначено фактори, що найбільше пов'язані зі зміною розвитку демократії України в часовому проміжку 2006-2018 рр. в рамках трьох індексів демократії - The Economist Democracy Index, Freedom In the World та Polity IV.
- Проаналізовано розвиток демократій зокрема та політичних режимів в цілому в обраному геополітичному середовищі України в часовому проміжку 2006-2018 рр. в рамках індексів демократії – The Economist Democracy Index та Freedom In the World.
- Виділено найчутливіші фактори на основі проаналізованих індексів, що потенційно можуть впливати на розвиток демократії України в обраному геополітичному середовищі.

Саме вищезазначені елементи наукової новизни можуть вбачатись найбільш практично значущими для подальшого впровадження з огляду на розробку стратегій підтримки та ефективної імплементації демократії в Україні.

В цілому теоретичне та практичне значення результатів дослідження Катерини Олександрівни Федоришиної відображається в самій новизні. Теоретичне значення роботи зосереджено на особливості взаємозв'язку показників розвитку політичних режимів (зокрема демократії) в геополітичному середовищі на прикладі України. Практичне значення полягає в розробці науково-практичних рекомендацій та висновків, що можуть бути використані в якості методологічної основи для розробки

стратегії подальшого розвитку демократії України за умови потенційних впливів геополітичного середовища з недемократичними акторами.

Якщо взяти до уваги широку інформаційну та методологічну базу, достовірність та надійність результатів дослідження Катерини Олександрівни Федоришиної забезпечується вибором специфічних методів, що характеризуються доведеною валідністю. Окрім того всі представлені в дослідженні наукові результати отримані автором дослідження самостійно.

Ці результати представлені дисертанткою у 5 наукових статтях у виданнях з політичних наук, 3 з яких – у фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз (Index Copernicus), і 2 – у міжнародних наукових виданнях іншої держави (Польща), також – в 1 статті в науковому нефарховому виданні України, 1 розділі в колективній монографії та у 8 тезах доповідей на наукових конференціях. Це повністю відповідає вимогам до представлення результатів дисертаційного дослідження в публікаціях, що визначають підготовку дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Якщо спиратись на вищезазначене, можна визначити, що наукове дослідження Катерини Олександрівни Федоришиної є самостійною, впевненою роботою, що має доволі значний склад наукової новизни, високу актуальність та теоретичне і практичне значення. Проте варто зазначити і декілька зауважень, що, однак, не применшують позитивного погляду на дослідження.

1. Використана інформаційна база дослідження могла би бути розширена завдяки більшій увазі до інновативних поглядів на геополітичну концепцію.
2. Серед використаних джерел переважають джерела іноземного походження. Робота могла би приділити більше уваги саме українським дослідженням, хоча вони і набагато менше представлені за цією темою, ніж західні.

3. Для аналізу використовуються три популярні індекси демократії, що визначають три різні концепції демократії. Хоча вибір такого підходу пояснений авторкою і вбачається доцільним, робота би виграла, якщо в описовій частині більше уваги було приділено і деяким іншим індексам, включно з їхніми особливостями вимірювання політичних режимів. Хоча це в цілому не впливає на валідність результатів дослідження.

Відштовхуючись від зазначеного, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Федоришиної Катерини Олександрівни на тему «Вплив геополітичного середовища на розвиток демократії (на прикладі України)» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова КМУ від 12 січня 2022 р. № 44). Робота є актуальною, містить наукову новизну, теоретичне та практичне її значення вбачається беззаперечним. Отже, здобувачка заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «політологія».

Офіційний опонент

Доктор політичних наук, професор,

Професор кафедри міжнародної інформації

Навчально-наукового інституту міжнародних відносин

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Андреева О.М.

